

3

K otázkám psychologie hudebních schopností a dovedností

Psychologie hudebních schopností a dovedností představuje z hlediska potřeb hudební pedagogiky nejvíce propracovanou a také nejčastěji využívanou oblast psychologie hudby. Její jádro tvoří zejména otázky struktury a výskytu hudebnosti, hierarchie jednotlivých složek hudebního nadání a hudebního talentu. Významnou roli zde hraje i problematika klasifikace hudebních schopností a jejich diagnostiky, otázky formování hudebních dovedností, senzomotorického učení a psychologie cvičení.

Vidíme tedy, že tento obor psychologie hudby se úzce dotýká otázek rozvoje osobnosti hudebního umělce a je těsně spjat i s problematikou individuální a kolektivní výuky na všech stupních hudebního školství. Podívejme se proto na některé problémové okruhy této oblasti psychologie hudby trochu blíže.

3.1 Struktura hudebnosti a hudebního nadání

Přestože analýze hudebnosti a hudebního nadání byla v historii psychologie hudby věnována značná pozornost, stále zůstává otázka její struktury otevřena. Tato skutečnost je způsobena celou řadou okolností. Někdy se tyto pojmy

významově přísně odlišují, jindy zase naopak dochází k jejich překrývání. V některých analýzách bývá preferováno hledisko biologické, v jiných sociologické, případně bývá proveden jen rozbor dílčích hudebních projevů.

Pro získání základní orientace v této problematice si jako styčný bod konfrontace nejdůležitějších názorů můžeme stanovit otázku všeobecnosti výskytu hudebnosti a její vychovatelnosti. Z tohoto zorného úhlu můžeme názory jednotlivých autorů rozdělit do několika skupin.

První skupinu představují autoři jednostranně přeceňující vliv dědičných faktorů, kteří považují hudebnost za vlastnost nevyskytující se u všech lidí, kterou navíc nelze vychovat. Mezi nejvýznamnější představitele těchto nativistických teorií patří C. E. Seashore a G. Révész.

Američan švédského původu **C. E. Seashore** (vlastním jménem Sjöstrand) vycházel z pozic psychologického atomismu. Hudebnost dělil na skupinu různorodých, relativně samostatných akustických schopností, které nazýval talenty. Charakteristiku hudebnosti pak redukuje na popis toho, jak vyniká nebo zůstává každý talent.

Holandský psycholog maďarského původu **G. Révész** naopak chápe hudebnost jako celostní vlastnost osobnosti. Do pojmu hudebnost zahrnul například schopnost esteticky vychutnávat hudbu, chápat hudební formu a stavbu hudební fráze.

Muzikální člověk má podle něho jemně vyvinutý cit pro styl, pociťuje kontrasty i záměr protikladů. Je schopen se přenést do hudební nálady a navázat s ní vnitřní spojení, jež pak působí na celou jeho psychiku.

Do **druhé skupiny** můžeme zařadit autory, kteří zase jednostranně přeceňují vliv systematického výchovného působení a opomíjejí do jisté míry při analýze hudebnosti kvalitativní rozdíly v její struktuře. Mezi představitele těchto empiristických teorií můžeme zařadit například B. R. Andrewse nebo S. F. Nadela. Přeceňování vlivu výchovných činitelů a podceňování individuálních rozdílů ve struktuře hudebnosti však musíme odmítnout stejně jako teorie nativistické.

Významnou měrou do vývoje názorů na podstatu hudebnosti zasáhl sovětský psycholog **B. M. Těplov**, který tvrdí, že hudebnost člověka je sice závislá na jeho vrozených vlohách, ale je výsledkem výchovy a vzdělání. Problém hudebnosti je podle něho především problémem kvalitativním, nikoli kvantitativním.

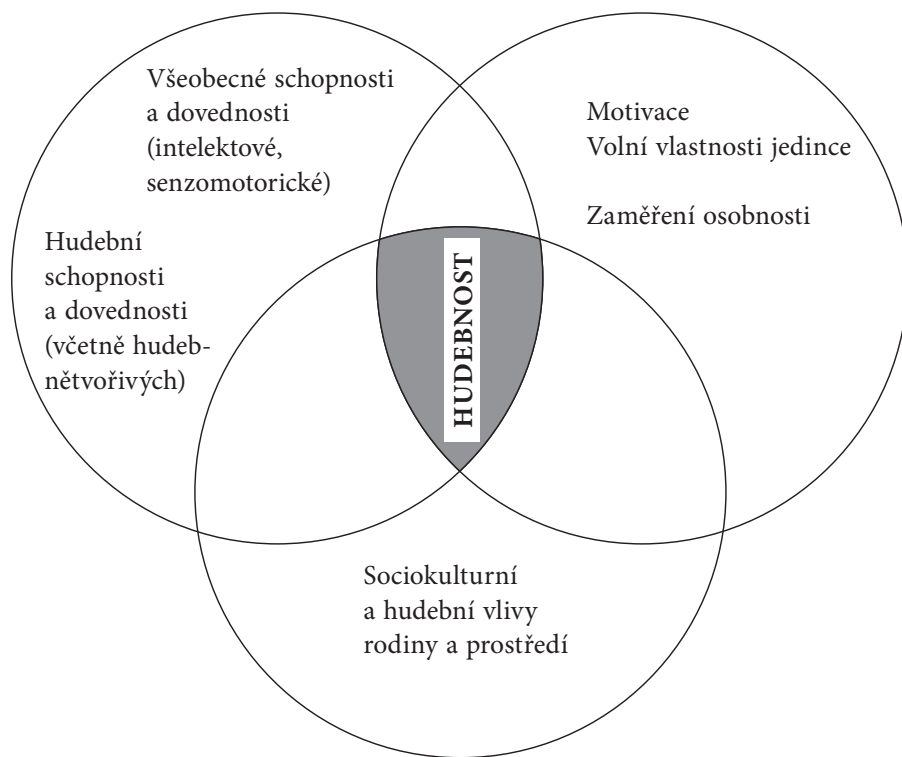
Hlavním znakem hudebnosti je podle Těplova prožívání hudby jako určitého obsahu. Hudebnost pak chápe jako složku hudebního nadání, která je potřebná pro všechny druhy hudebních činností.

Z našich badatelů přispěl významným způsobem k řešení uvedené problematiky **F. Sedlák**, který do jisté míry navázal na dřívější práce V. Helferta, F. Lýska a F. Kratochvíla. Hudebnost podle něho představuje svérázný psychologicko-sociologický jev, jehož strukturu tvoří soubor schopností k hudebnímu vnímání, chápání a prožívání hudby, k hudební interpretaci a k elementární činnosti hudebně-produkční. Sedlák zásadně rozlišuje pojmy hudebnost a hudební nadání. Ve vztahu k hudebnosti chápe hudební nadání jako kvalitativně vyšší stupeň, přičemž hudebnost považuje za obecnější vlastnost, která se vyskytuje i u lidí s malým hudebním nadáním.

Z výše uvedeného je zřejmé, že **hudebnost jako základní kategorii vztahu člověka k hudbě je třeba považovat za specifickou vlastnost osobnosti, představující otevřený systém s hierarchickým uspořádáním jednotlivých elementů jeho struktury**. Tento systém je podmíněn rozvojem klíčových hudebních schopností (zejména rozvojem rytmického cítění, tonálního a harmonického cítění, hudební paměti a představivosti) a projevuje se mnohostrannými vztahy k hudbě a nejrůznějšími formami hudební aktivity jedince. Při analýze hudebnosti si musíme uvědomit, že její struktura je výrazně ovlivňována kvalitativními a kvantitativními změnami v průběhu hudebního vývoje jedince, kdy se vyvíjejí a formují nejen vnitřní předpoklady pro jednotlivé hudební činnosti, ale dochází pod vlivem intencionální a funkcionální hudební výchovy a dalších vnějších činitelů i k procesuálním změnám ve struktuře hudebních zájmů, potřeb a orientací člověka. (Viz obr. č. 2)

Hudebnost v sobě integruje jak schopnosti emocionálního prožitku při vnímání hudby, které stimulují rozvoj hudebních zájmů a potřeb jedince, tak i schopnosti samostatného učení a tvořivého osvojování hudby, jež mají vliv na formování jeho hudebního vkusu a podílejí se na rozvoji speciálních (hudebních) a hudebně-tvořivých schopností. Rozvoj těchto schopností realizovaných při jednotlivých hudebních činnostech pak účinně strukturuje i rozvoj hudebních zájmů a potřeb člověka.

Hudebnost je proto třeba posuzovat komplexně. A to jak z hlediska emocionálních a imaginativních, tak i senzomotorických, intelektových a sociálních

komponentů, jež se podílejí na jejím rozvoji. Význam a vliv jednotlivých komponentů však značně kolísá a mění se i s věkem jedince.

Hudební nadání budeme považovat za kvalitativně vyšší projev hudebnosti, podmiňující úroveň profesionální hudební výchovy. Jde o specifický komplex předpokladů k hudebním činnostem na vyšší úrovni. Úroveň nadání proto můžeme sledovat na základě jednotlivých činností, jejichž kvalitu reguluje.

I když problematika psychologie nadání má v našich zemích poměrně krátkou tradici, můžeme zde nalézt celou řadu podnětných studií a výzkumů, které nám mohou pomoci při odhalování struktury hudebního nadání (jde zejména o práce M. Kodýma, M. Jurčová, M. Musila, V. Palkoviče, J. Miklové, V. Dočkala a dalších).¹⁰

10 Dočkal, V. *Psychológia nadania*. Bratislava 1987.